

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА ЕКОНОМИЈУ И ИНЖЕЊЕРСКИ МЕНАѢМЕНТ

ОБРАЗАЦ ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
„ ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА У СРБИЈИ “

Кандидат Мр Слађана Р. Мушкић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

На седници Наставно-научног већа Факултета за економију и инжењерски менаѢмент у Новом Саду одржане **15.05.2018.** године, донета је одлука број **9/5** о именовању Комисије за писање извештаја о оцени докторске дисертације за јавну одбрану, кандидаткиње **Слађане Мушкић** на тему **“Предузетништво младих на тржишту рада у Србији “**.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. **Проф. др Славица Митровић**, ванредни професор, ужа научна област: Производни и услужни системи, организација и менаѢмент, изабрана 27.01.2017. године., Факултет техничких наука у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду – у својству ментора.

2. **Проф. др Марко Царић**, редовни професор, ужа научна област: Мултидисциплинарна економска, изабран 20.02.2012.године, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – у својству председника комисије.

3. **Проф. др Драган Солеша**, редовни професор, ужа научна област: Квантитативне методе и информациони системи, изабран 27.04.2010.године, Факултет за економију и инжењерски менаѢмент у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – у својству члана комисије.

4. **Доц. др Радован Владисављевић**, доцент, ужа научна област: Пословна и међународна економија, изабран 26.02.2015. године, Факултет за економију и инжењерски менаѢмент у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – у својству члана комисије.

5. **Доц. др Никола Ђурчић**, доцент, ужа научна област: Економско-финансијски менаѢмент, изабран 30.06.2017. године, Факултет за менаѢмент у Сремским Карловцима, Универзитет „Унион-Никола Тесла“ у Београду и научни сарадник, научна област: Економија, од 20.12.2017. године, Комисија за стицање научних звања, Министарства просвете, науке и технолошког развоја – у својству члана комисије.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Слађана, Радоња, Мушкић

2. Датум и место рођења, општина, Република:
18.12.1966., Земун, Земун, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:
23.05.2003., Економски факултет , Универзитет у Београду, „Незапосленост у процесу транзиције привреде Републике Србије“
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Теорија и политика привредног развоја
5. Радно искуство:

Кандидаткиња је запослена на Високој пословној школи струковних студија у Блацу. Изабрана је у звање предавача, 01.10.2013.год., за ужу научну област Макроекономија. Ангажована је на предметима: Економија, на основним струковним студијама и Тржиште рада на специјалистичким струковним студијама.

6. Публиковани радови по категоријама:

1. Михаиловић, Б., Милетић, В., **Мушкић, С.**, (2018) Еколошки консалтинг у функцији афирмације одрживог развоја, *Ecologica*, Научно-стручно друштво за заштиту животне средине Србије, број 89/2018., стр. 95-100. (M51)
2. **Мушкић, С.**, Митровић, С., Марчетић, М., (2017) Неформална запосленост младих у Србији-стање и трендови, *Економија-теорија и пракса*, број 4/2017., Факултет за економију и индустријски менаџмент, Нови Сад, стр. 65-75. (M53)
3. **Мушкић, С.**, Марчетић, М., Ђуровић, С., (2017) *Улога активне политике тржишта рада у Републици Србији*, Економика, Друштво економиста „Економика“ Ниш. Бол:63, број 2, стр: 79-87. (M52)
4. Марчетић, М., **Мушкић, С.**, (2017) *Tourism Impact on the Employment in the Republic of Serbia*, II Међународна научна конференција, Туризам у функцији развоја Републике Србије-фактор конкурентности привреде Србије и искуства других земаља, Факултет за хотелијерство и туризам, 01.-03. јун 2017., Врњачка Бања, стр. 96-110. (M14)
5. **Мушкић, С.**, Младеновић Круљ, М., (2015) *Људски капитал као квалитативна компонента привредног раста и развоја*, II Међународна научна конференција Synthesis 2015., Сингидунум, 16.-17.април 2015., Београд, стр. 459-462. (M33)
6. Младеновић Круљ, М., **Мушкић, С.**, (2015) *Надзор над обављањем делатности осигурања у Републици Србији*, Економски погледи, Економски факултет у Кос.Митровици, Научно истраживачки центар. Vol. 17, бр.1, стр. 99-119. (M52)
7. Perić, G., **Muškić, S.**, Gašić, M., (2013) *The role of touristic guide in travel agency's work process*, International Conference „Education, science, economics and technologies“, Management and education, Faculty of Social Sciences, Burgas, Bulgaria, pp. 24-29. (M33)
8. **Мушкић, С.**, Прлинчевић, Г., (2013) *Стручност радне снаге и незапосленост у Републици Србији*, Међународно саветовање, Висока пословна школа Београд, мај 2013, стр. 224-231. (M 33)
9. **Мушкић, С.**, Максимовић, Д., Ђурић, Д., (2011) *Активне мере тржишта рада-шанса за запошљавање у Републици Србији*, Међународни научни скуп ES-NBE 2011., Економска наука у функцији креирања новог пословног амбијента, Економски факултет, Косовска Митровица, 09. новембар 2011, стр. 130-140. (M33)
10. Максимовић, Д., **Мушкић, С.**, (2011) *Реструктурирање привреде у циљу остварења макроекономских реформи у Републици Србији*, БизИнфо (Блаце), бр. 4/2011., стр. 55-62. (M53)
11. **Мушкић, С.**, (2010) *Мogućности сеоског туризма у решавању проблема незапослености у Србији*, Туристичко пословање, Висока туристичка школа Београд, бр. 6/2010, стр. 95-98.

(M53)

12. **Мушкић, С.**, (2010). *Миграције висококостручних кадрова Србије у светлу глобализације*, БизИнфо (Блаце), бр. 1/2010., стр. 13-19. **(M53)**
13. **Мушкић, С.**, Максимовић, Д., (2010) *Доприноси Кејнсове теорије запослености*, БизИнфо (Блаце), број 2/2010., стр. 142-149. **(M53)**
14. **Мушкић, С.**, Максимовић, Д., (2009) *Незапосленост у Србији и могући утицаји светске економске кризе на незапосленост*, Београдска пословна школа и Висока пословна школа Блаце, Зборник радова “Србија и светска криза”, Београд, стр. 296-303. **(M63)**

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈИ

„ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА У СРБИЈИ“

„ENTREPRENEURSHIP OF YOUNG PEOPLE IN THE WORKING MARKET IN SERBIA“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација кандидаткиње мр Слађане Мушкић, по насловом „Предузетништво младих на тржишту рада у Србији“ састоји се од 226 пагинираних страница (укупно 237) у оквиру којих је садржано седам поглавља, на крају рада је закључак и посебни делови о коришћеној литератури, списак табела, графикона, дијаграма и биографија аутора. У раду је наведено 120 релевантних домаћих и страних референци. Дисертација броји укупно 13 слика, 110 табела, 29 графикона и 3 дијаграма.

УВОД

(од 4. до 7. странице)

I ТРЖИШТЕ РАДА И НЕЗАПОСЛЕНОСТ У ЕКОНОМСКОЈ ТЕОРИЈИ (од 8. до 38. странице)

1. Макроекономске школе и теорије запослености и незапослености (од 8. до 33. странице)
 - 1.1. Класична и неокласична теорија тржишта рада и незапослености
 - 1.2. Доприноси Кејнсове теорије запослености
 - 1.3. Монетаризам и схватање тржишне равнотеже
 - 1.3.1. Филипсов модел у кејнзијанској и монетарној теорији
 - 1.4. Тржиште рада кроз економску теорију и анализу запослености
 - 1.4.1. Алтернативне теорије тржишта рада
2. Запосленост и незапосленост (од 33. до 38. странице)
 - 2.1. Врсте незапослености

II МАКРОЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ И РЕЗУЛТАТИ ТРАНЗИЦИЈЕ СРПСКЕ ПРИВРЕДЕ

(од 39. до 55. странице)

1. Транзиција и остварени макроекономски резултати (од 39. до 55. странице)
 - 1.1. Економски ефекти транзиције у периоду 1990. година до 1995. године
 - 1.2. Макроекономски показатељи започетог процеса привредног реструктурирања од

1995. године до 2000. године

- 1.3. Макроекономски индикатори од 2000. године до 2008. године
- 1.4. Остварени макроекономски ефекти у периоду од 2009. године до данас
- 1.5. Транзиција и могућности за предузетништво младих

III ПРОБЛЕМИ МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА У СРБИЈИ (од 56. до 112. странице)

1. Континенти и показатељи становништва на тржишту рада у Србији (од 56. до 57. странице)
2. Образовна структура младих (од 58. до 59. странице)
3. Учесће младих особа у привредној активности земље (од 60. до 89. странице)
 - 3.1. Карактеристике запослености младих у транзиционом периоду Србије 2005-2010. године
 - 3.2. Карактеристике запослености у периоду 2011-2016. године
 - 3.3. Неформална запосленост – излаз за младе особе у време кризе
4. Трендови у незапослености младих особа (од 90. до 112. странице)
 - 4.1. Незапосленост младих особа у периоду 2005-2010. године у Србији
 - 4.2. Млади међу незапосленима у периоду 2011-2016. године

IV МИГРАЦИЈЕ И „ОДЛИВ МОЗГОВА“ (од 113. до 134. странице)

1. Појмовно одређење миграција (од 113. до 115. странице)
2. Динамика миграција у Србији (од 115. до 120. странице)
 - 2.1. Образовна структура наших миграната у иностранству
3. Миграције високостручних кадрова и научника (од 121. до 123. странице)
4. Интелектуална миграција (од 124. до 134. странице)
 - 4.1. Последице одласка младих и стручних
 - 4.2. Значај сарадње матице и дијаспоре за привредни развој земље
 - 4.3. Учесће и значај прилива дознака наших миграната

V МЕРЕ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И РАДНО АНГАЖОВАЊЕ МЛАДИХ У СРБИЈИ (од 135. до 148. странице)

1. Политика запошљавања и политика тржишта рада (од 135. до 136. странице)
2. Пасивна политика тржишта рада (од 137. до 140. странице)
3. Активна политика тржишта рада (од 140. до 148. странице)

VI ПРЕДУЗЕТНИШТВО КАО ДЕО РЕШЕЊА ПРОБЛЕМА МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА (од 149. до 158. странице)

1. Развој предузетништва у Србији (од 149. до 151. странице)
2. Самозапошљавање младих у Србији (од 152. до 153. странице)
3. Препреке за предузетништво младих (од 153. до 155. странице)
4. Самозапошљавање младих у изабраним земљама света (од 155. до 158. странице)

VII КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРЕДУЗЕТНИШТВА И МИГРАЦИЈА У СРБИЈИ (од 159. до 208. странице)

1. Проблеми компаративне анализе (од 159. до 160. странице)
2. Резултати спроведене компаративне анализе и дискусија добијених резултата (од 161. до 205. странице)

- 2.1. Опис узорка
- 2.2. Предузетништво, заступљеност и значај на статистичком узорку
- 2.3. Анализа мотива и идеја за покретање сопственог бизниса
- 2.4. Анализа усмерености бизниса ка секторима предузетништва
- 2.5. Испуњеност услова и постојање препрека за бављењем предузетништвом у

Србији

- 2.6. II део – миграције младих
- 3. Закључак и допринос истраживања (од 206. до 208. странице)

ЗАКЉУЧАК	(од 209. до 212. странице)
ЛИТЕРАТУРА	(од 213. до 218. странице)
СПИСАК СЛИКА	(219. страница)
СПИСАК ТАБЕЛА	(од 219. до 224. странице)
СПИСАК ГРАФИКОНА И ДИЈАГРАМА	(од 224. до 225. странице)
БИОГРАФИЈА	(226. страница)

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Комисија је утврдила да је тема докторске дисертације веома актуелна и од широког друштвеног и економског интереса. Решавање питања незапослености, посебно младих, у Србији је пресудно за привредни раст и развој земље као и за економска предвиђања. Предузетништво, samozapošljavanje и други видови активне политике тржишта рада пружају базу за привредни напредак. Компаративни метод који се користи омогућава да се лакше дође до решења или да се извуку поуке из искустава других земаља. Остварене резултате истраживања треба синтегизовати да би се развила целовита база теоријских, методолошких и емпиријских сазнања.

Проблем истраживања, предмет и циљ истраживања, те истраживачке хипотезе определиле су програм истраживања и садржај докторске дисертације. Поред увода и закључка, садржај дисертације обухвата седам проблемских целина: Тржиште рада и незапосленост у економској теорији; Макроекономски ефекти и резултати транзиције у српској привреди; Проблеми младих на тржишту рада у Србији; Миграције и „одлив мозга“; Мере за запошљавање и радно ангажовање младих у Србији; Предузетништво као део решења проблема младих на тржишту рада; Компаративна анализа samozapošljavanja-предузетништва и миграција младих у Србији-емпиријско истраживање.

У **уводном** делу дисертације сажето су приказани проблем, предмет и циљ истраживања, хипотезе од којих се пошло у истраживању, методи и остварени резултати истраживања.

У **првом** поглављу анализира се кејнзијанско, монетаристичко схватање тржишта рада, најважнији узроци повећања незапослености и економске политике које се предузимају за одређени тип незапослености. Монетаристички приступ је да је снижавање незапослености неефикасно на дуги рок, а инфлација расте. После теоријских гледишта анализира се природна стопа незапослености, утицај агрегатне понуде и агрегатне тражње као и однос између инфлације и незапослености. Кроз ово теоријско поимање добија се целовита слика значаја правовременог и адекватног решавања и схватања питања незапослености.

Анализа процеса транзиције, услова, ефеката и утицаја на основне макроекономске агрегате чини **друго** поглавље. Посебна пажња је усмерена на запосленост и незапосленост као кључне макроекономске проблеме од чијег решавања зависи успешност наставка привредних реформи у Србији.

Незапосленост младих као сигурно највећи проблем у Србији има економску цену која је у облику неуспелог инвестирања у образовање и у **трећем** поглављу анализира се положај младих и њихову укљученост у привредну активност земље. Анализирана је категорија такозваних „обесхрабраних“ лица, оних који остају без посла, али не траже друго запослење. Најбројнији у овој групи су млађи одрасли људи. У овом поглављу посебна пажња је усмерена на незапосленост младих и њихов положај на тржишту рада у Србији. Скоро половина младих тражи излаз у неформалној економији, што је знатно више у односу на укупно становништво радног узраста. Неформална економија углавном је до сада апсорбовала неквалификавану и нискообразовану радну снагу што је говорило о квалитету запослења и образовној структури младих. Међутим, данас се у неформалној економији запошљавају и висококвалификовани, образовани млади људи. Поуздани подаци о кретању запослености и незапослености су пресудни за доношење мера економске политике и предвиђања, па се методологија Анкете о радној снази мења и усаглашава са стандардима Међународне организације рада, али нова методологија се мора применити и за предходне године да би се добила упоредива серија података.

Четврто поглавље прати последице одласка младих људи из Србије, феномен „одлив мозга“. Анализа је усмерена на „интелектуалну миграцију“ и њене последице по економски развој земље. Импликације су више негативне него позитивне и рефлектују се на разне друштвене делатности и на разне начине. Спровођење образовне реформе, вредновање научноистраживачког рада, пројеката, повезаност института и факултета може помоћи у смањивању интелектуалне миграције.

У **петом** поглављу су анализирани могућности и ефекти примене мера активне и пасивне политике тржишта рада у решавању проблема незапослености и несигурности младих на тржишту рада у Србији. Указује се на значај политике запошљавања која обухвата све аспекте економске политике који директно или индиректно утичу на употребу радне снаге. Успешност спровођења политике тржишта рада је у неопходности за адекватном евалуацијом и циљаним активним мерама и програмима који би утицали на активирање незапослених. Међутим, наглашава се да реформа тржишта рада и институција без структурних и институционалних реформи не може побољшати перформансе тржишта рада.

Посебна пажња је усмерена на политику samozapošljavanja, улогу младих у предузетништву као део решења за неповољан положај на тржишту рада у **шестом** поглављу. Предузетнички дух постоји, али су бројне препреке и изазови за младе приликом уласка на тржиште рада. Пословно окружење је непредвидиво, нема довољно институционалне и законске подршке и заштите. Резултати истраживања у овом поглављу показују да стратегије за унапређење предузетништва постоје и да се издвајају подстицајна средства, али без осталих макроекономских и институционалних мера и евалуацију ефеката предузетних мера и програма, дефинисаних приоритета и специфичних потреба младих не може се решавати проблем незапослености.

У **седмом** поглављу су сумирани основни резултати емпиријског истраживања проблема на које млади наилазе у покретању сопственог бизниса-предузетништва и указано је на важност решавања насталих проблема. Проблем одласка младих из земље је посматран у компарацији са разлозима и мотива за бављење предузетништвом. Резултати анкетног истраживања у овом поглављу су показали да се озбиљно мора приступити развијању предузетничке културе и вештина, уз уважавање локалних специфичности и потреба младих потенцијалних предузетника. Указано је на неопходност за бољом координацијом и информисаношћу младих о спровођењу финансијске и нефинансијске помоћи и подршке. Промовисање samozapošljavanja и предузетништва допринеће привредном и економском расту и развоју. Суочени са ризиком од

незапослености, сиромаштвом, млади људи размишљају о одласку како би стекли веће могућности за запошљавање и боље образовање.

У **Закључку** се износе најзначајнији налази, препоруке и предвиђања садржани у раду.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ дисертације јесте да се на основу структуралне анализе, компарације и проучавања релевантне литературе сагледа и афирмише положај младих и њихово радно укључивање на тржиште рада у Србији.

Из општег **циља** истраживања произилазе следећи појединачни циљеви:

- 1) Да се укаже на озбиљност и актуелност проблема незапослености младих;
- 2) Да се сагледају услови у којима се млади баве предузетништвом;
- 3) Да се истражи улога политике запошљавање и тржишта рада;
- 4) Да се испита да ли су мере и инструменти политике запошљавања које се примењују адекватне и најделотворније;
- 5) да се открију грешке и нађу могућа решења за побољшање положаја младих на тржишту рада у Србији.

Очекивани **резултати** и научни допринос докторске дисертације се огледа:

- Предложено истраживање ће представљати свеобухватну синтезу резултата добијених компаративном анализом подстицајних мера тржишта рада за развој предузетништва.
- У подстицању политике запошљавања ка побољшању положаја младих на тржишту рада како би се успешно спровеле привредне реформе.
- У приказивању примене инструмената и мера политика тржишта рада.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Садржина и суштина докторске дисертације кандидаткиње мр Слађане Мушкић у потпуности одговара наслову докторске дисертације. Дисертација садржи научну анализу дефинисаног проблема истраживања, а резултати емпиријског истраживања представљени су недвосмислено и концизно, анализирани, протумачени и упоређени са резултатима осталих истраживања из ове области. На основу добијених резултата изнет је закључак и препоруке за решавање проблема. **Може се констатовати да је кандидаткиња успешно реализовала дефинисане циљеве и тестирала хипотезе постављене у склопу докторске дисертације, стога Комисија доноси позитивну оцену о начину приказа и тумачењу резултата истраживања.**

VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација написана је у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација садржи све битне елементе: *Увод* у оквиру кога су установљени предмет и циљеви истраживања, постављене хипотезе, дефинисане квантитативне и квалитативне методе испитивања; *Теоријске поставке* са предлогом владајућих ставова у литератури; *Компаративна анализа-емпиријско истраживање* са методологијом анализе, резултатима истраживања и дискусијом добијених резултата на основу анализе; *Закључна разматрања*.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Научни допринос докторске дисертације је у испитивању значаја развоја предузетништва у решавању проблема незапослености младих у Србији и компарацији ове тврдње са изабраним земљама Европе. Даљи научни допринос је у емпиријском истраживању које је пружио доказе о предузетништву младих, утицају на миграције, инвестиције, економски раст и развој земље. На основу спроведеног истраживања изведени су могућа решења проблема младих на тржишту рада и препоруке.

На основи изнесеног, констатујемо да је у оквиру докторске дисертације остварен оригиналан допринос науци у подручју дефинисаног предмета истраживања.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Анализом докторске дисертације нису уочени недостаци који могу да утичу на постизање дефинисаних циљева, презентовање реализованих поступака истраживања и интерпретацију резултата.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Да се докторска дисертација кандидаткиње мр Слађане Мушкић под насловом „Предузетништво младих на тржишту рада у Србији“ прихвати и кандидаткињи одобри одбрана пред усвојеном Комисијом на Факултету за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Славица Митровић – (ментор)

Проф. др Марко Царић – (председник комисије)

Проф. др Драган Солеша – (члан)

Доц. др Радован Владисављевић – (члан)

Доц. др Никола Ђурчић – (члан)

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.